

O Vrhniki in njenem današnjem položaju ter perspektivah

(Nekaj drobtin z okrogle mize v Močilniku, 14.11.1991)

K okrogli mizi nas je povabil župan g. France Kvaternik, ki je najprej nakazal nekaj vprašanj o današnji identiteti Vrhnik. Ga. Marta Rijavec je skušala zbrati za okroglo mizo v Močilnik predvsem ustvarjalce in kulturne delavce, ki poznajo Vrhniko ali izhajajo z nje in se zanjo zavzemajo. Z veliko vere v dobronamernost ljudi je pričakovala odprt in sproščen razgovor o Vrhniki, ne da bi vnaprej zamejila razpravo z določeno problematiko.

Takšna zasnova okrogle mize je bila morda na začetku preskromna za živahen razgovor. Kmalu pa se je družba razgrela, še posebej, ko so postregli z obloženimi kruhki in pijačo. Pravo kost za skupno glodanje je s svojo dramaturško spretnostjo navrgel g. Jože Rode, ki je povprašal prisotne, zakaj ni na Vrhniki, razen na spomeniku pred Mantovo, nikjer prisoten Cankar, zakaj ni nikjer Strnena, Petkovška, Ogrina in še koga. Ali današnji Vrhničani ne poznamo, ne ce-nimo in ne razvijamo kulturne tradicije kraja. Ta "prečuden kraj" je nekdej vendarle imel svojo dušo, ki se je nekam izgubila in jo danes iščemo, da bi jo pokazali sebi in vsem, ki se z Vrhniko srečujejo.

Kakšna je pravzaprav današnja Vrhnika? Nima razglednic, spominkov, dobrih gostiln, ki bi potešile obiskovalce. To se čuti ob raznih poslovnih in kulturniških obiskih. Po prospektih, spominkih in razglednicah povprašujejo šolske ekskurzije, ki prihajajo na Cankarjevo Vrhniko. Pomanjkanje informativnega gradiva o Vrhniki čutijo najbrž tudi poslovni ljudje, ki svojim partnerjem ne morejo ponuditi nič posebnega in za kraj zanjilnega. Gostišča po Vrhniki so skromna, današnji Močilnik je del betonske Mantove, enako je v okolici, le Bistra privablja obiskovalce s tehničnim muzejem in prizadevnostjo g. Vidmarja.

Prav g. Vidmar se je prvi obrnil na g. župana z vprašanjem, kaj bo z vojaškimi skladišči v Strmcu in kako naj bi v prihodnje sprostili privlačni borovniški kot za turistično dejavnost. Z odhodom vojske z Vrhnik se je odprla možnost za kulturno in turistično obogatitev kraja in okolice. To še posebej velja za območje med Vrhniko in Staro Vrhniko. Po umiku radarja je Ljubljanski vrh spet dosegljiv za razgled po kraju ob njegovem vznožju. Kaže pa, da prost dostop na ta vrh še ni zagotovljen, kot tudi ne umik "slovenske vojske" s Košac. Le nova vojašnica v Kambrcah pod Raskovcem bi po mnenju navzočih ne motila Vrhničanov.

Ko bodo tanki zapustili Košace, bo Vrhnika dobila zanimiv prostor med Sv. Trojico in Staro Vrhniko, ki je bil doslej vse tja do Hruševce praktično nedostopen. Med zadnjo vojno so od tam Vrhniki grozile topovske cevi. S prevzemom vojaških objektov bi se lahko na tem mestu razvile gospodarske in druge dejavnosti. Z odstranitvijo vojaških ovir bi tudi okolica pridobila na turistični in rekre- acijski vrednosti.

Vrhniško okolico z bogatimi naravnimi in kulturnimi spomeniki bi morali po mnenju prof. B. Stanovnika predstaviti s sodobnim turističnim vodnikom. Kaj pomenijo urejene turistične poti, si lahko ogledamo v sosednji škofjeloški občini, kjer skoraj na vsakem koraku srečamo sprehajalce, pri nas pa le redko koga. Kako dragocene so naravne danosti, bomo lahko spoznali v delu prof. A. Ramovša, ki zbira gradivo o kamnitih hišnih portalih iz lesnobraškega marmorja.

O prostorskem razvoju Vrhnik in o njeni notranji strukturi bi lahko sodoben urba-nist marsikj povedal, hkrati tudi o ljudeh, ki v tem kraju živijo. To misel je v razpravi razpletel arhitekt Miha Furlan. Dananšnja mestna aglomeracija dokazuje, da Vrhnika

nikoli ni imela pravega urba-nističnega koncepta. To dejstvo je bilo nadalje predmet živahne razprave. Odso-tnost mestne zasnove se kaže v zunanji podobi kraja in v življenju krajanov. Sti-hijska rast naselja po zadnji svetovni vojni obsega splošna družbena razmerja.

Razprava me je zvalila, da sem skušal nakazati poti, po katerih bi lahko napredovali. Pri zbiranju gradiva o preteklosti, pri vrednotenju kulturnih mož in spomenikov pa tudi pri skrbi za naravne znamenitosti bi lahko pomembno vlogo odigrala primerna orgnaizacija. @e pred desetletji smo študentje razmišljali o me-stnem muzeju kot nekakšnem žarišču kulturnega dogajanja. Zdaj se mi zdi, da bi bil lahko prvi korak v tej smeri ustanovitev muzejskega društva. S povezovanjem gospodarstvenikov, kulturnikov, znanstvenikov, raziskovalcev in zbirateljev bi lahko obogatili kraj, kot se to dogaja v [kofji Loki ali Idriji in drugod, kjer so ljudje na tak način povezani.

Večjo turistično dejavnost bi morale vzpodbuditi obnovljeno turistično društvo. To naj bi poleg olepševalna dela skušalo organizirati tudi profesionalne turistične, gostinske, trgovske in druge dejavnosti, morda v delu gospodarske zbornice.

Urbanistično in krajinsko urejanje mesta je mogoče ob domačih arhitektih profesionalno razvijati. V ta namen naj bi se organizirala posebna skupina, ki bi analizirala prostorska in družbena izhodišča za skladnejši razvoj kraja. Strokovne analize lahko tudi pokažejo na vzroke za sedanje stanje. Iz obstoječih razmer je treba izhajati pri snovanju novega in iskanju boljše gospodarske podlage. K sodelovanju naj bi povabili Vrhničane, ki so se uveljavili po svetu in ki lahko s svojimi izkušnjami prispevajo k napredku domačega kraja. Zmanjšati bi morali odliv in erozijo domačega intelektualnega potenciala.

Razgovor se je nato zasukal v iskanju vzrokov za sedanje razmere na Vrhniki. Pavle Mrak je opozoril na posledice neorganizirane muzejske skrbi. Stari meščansko opremljeni domovi so izpra-znjeni, starine razgubljene in raznesene. Nekaj gradiva je pri posameznih zbiralcih. [koda je precejšnja, nekaj bi se dalo še zbrati. Poleg etnografskih bi bile zanimive tudi arheološke, geološke in druge zbirke. Mislim, da bi Vrhnika lahko razvila tudi svoj usnjarski muzej.

Kot v sršenje gnezdo je dregnil prof. Stanovnik z opozorilom o vrhniški šoli, ki ne daje dovolj. To se pozna tudi v majhnem prilivu z Vrhnike na univerzo. Izzval je prisotna ravnatelj šol iz Dragomerja in Vrhnike. Prvi je menil, da se ob raziskovalnih nalogah učenci vse bolj seznanjajo z okolico, na primer z ostankom visokega barja pri Bevkah. Vrhniški ravnatelj je iskal vzroke v strukturi in socialnem izvoru učencev, češ da je nizka osnova, s tem pa je povezan tudi interes. Oficirski otroci so celo dvigali povprečje. Skromno znanje o domačem kraju naj bi bila posledica zna- tnega deleža priseljencev.

[e nekaj drugih motivov je bilo nakazanih. Vsi držijo, vsak po svoje, niso pa dovolj vsestransko osvetljeni. Po mojem bi bila tudi na tem polju potrebna globlja analiza, da bi našli prave poti v prihodnjost. Ga. Rodetova je opozorila, da se mnoga prizadevanja za tesnejšo navezanost mladine na domači kraj končajo z odhodom na srednje in višje šole v Ljubljano. Od tam se mladina usmeri v svet. To je res, res pa je tudi, da doma ti ljudje potem ne najdejo primerne okolja za delo in uveljavitev.

Gospod Turk se je spomnil študentskih vtisov, ko jih je prof. Oblak pripeljal čez zanimive osamelce na Vrhniko. Ustavili so se tudi pred temnosivo zgradbo IUUV. Takrat je pomislil, da ne bi rad živel v tem kraju, pa ga je kasneje pot zanesla prav sem.

Kako je s krajem v zadnjih desetletjih, je razmišljal tudi arhitekt L. Drašler. Res je vojska pomenila oviro, toda tudi v prihodnje bo treba živeti z domačo. Glede obrti, ki lahko dopolni gospodarstvo, si ni treba postavljati previsokih ciljev. Nekaj lahko stori župan direktno z ukrepi, ki naj privabljajo, ne pa odbijajo. Strinjal se je z geografsko analizo Vrhnike, znano pa je, kako so se stvari razvijale. Morda se bodo v prihodnje pogledi in odnosti spremenili.

O duši Vrhnike je spregovoril g. dekan Božnar. Na prvem mestu je omenil nizko srčno kulturo Vrhničanov. Tudi o učenju verskih resnic nima dobrih izkušenj, mladina je preveč prepuščena sama sebi. Doma ni pravih pogovorov, sicer pa tudi na zunaj marsikaj manjka, pogreša na primer večjo trgovino. Pri varovanju kulturnih in sakralnih spomenikov se tudi kaj ponesreči, vzrok pa je največkrat čas in denar.

Zanimiv pogled na domačo kulturno ustvarjalnost je predstavila ga. Fortunova iz Podlippe. Zavzela se je za natis zbornika o Vrhniku po zgledu Loških in @irovskih razgledov. Prebrala je svojo pesem o Vrhniku in orisala zavzetost za napredek čipkarskih spretnosti, ki jih kot Poljanka vneto prenaša na mlade od Lipice in Krasa do Idrije. Rada bi jih posredovala tudi Vrhniku.

K višji kulturni ravni je mogoče prispevati na več načinov. G. B. Novak je opozoril na normativno pot, ki jo lahko izkoristi uprava pri izboru in ravni prirediteljev. Vsekakor je to možno pri izbiri zunanjih umetnikov, razmeroma skromno pa je poskrblejno za domače kulturnoumetniške prireditve. G. M. Dominko se je pridružil predlogu, naj bi župan organiziral svoj štab sodelavcev za pripravo izhodišč in smernic za delo v prihodnje. Podobno je izzvenela razprava g. Boleta, ki je zavzet za Vrhniko, čeprav še ni pravi domačin, in takih je verjetno še veliko med mlajšimi priseljenci. Ob tem sem spomnil na možnost, da bi se lotili nekakšnega biografskega leksikona, ali kdo je kdo, da bi se hitreje med sabo spoznali. Pobudo bi lahko posredovali prek Našega časopisa. @upan je v sklepni besedi povzel še več predlogov iz razprave, ki jih tu po spominu nisem zapisal. Upam, da jih je zabeležil dopisnik Našega časopisa. Pobudo je sedaj vsekakor na županovi strani. Treba se je lotiti dela.

Pobudo za ustanovitev muzejskega društva je podpisala večina prisotnih. G. Pavle Mrak in ga. Marta Rijavčeva naj bi pripravila ustanovni občni zbor. O programu društva pa se moramo še pogovoriti.

@upan je bil ob koncu kar zadovoljen z razgovorom. [tudentka Oblakova bo lažje gradila diplomsko nalogo oblikovalke. V okviru svetovnih skupin bi bilo treba izdelati načrte za krajinski park Močilnik in Retovje, za turistične in kolesarske poti, za sodobna gostišča in za celotno ureditev Vrhnike. Pripraviti je treba zbornik in program muzejske dejavnosti. Nadaljevali naj bi razprave o šolskih, kulturnih, gospodarskih in drugih dejavnostih, kar vse spada v krog prizadevanj za večjo povezanost ljudi na Vrhniku. [koda, da med udeleženci ni bilo nobenega vrhniškega zdravnika, pogrešal sem tudi gospodarstvenike in še koga. Vsekakor bi lahko bodoče okrogle mize še razširili in jih vsebinsko poglobili.

V spremenjenih časih v novi državi se kaže tudi na Vrhniku potreba po tesnejšem sodelovanju krajanov pri urejanju skupnih zadev. Morda bomo nekateri vsaj na stara leta prispevali del tistega, kar smo si še kot študentje zamislili. Pa ne da bi trmoglavili, le mladim želimo pripraviti boljše možnosti za ustvarjanje in uveljavljanje v domačem kraju.